

<https://helda.helsinki.fi>

Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa

Peltola, Marja

Gaudeamus

2018-04-19

Peltola , M 2018 , Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa . julkaisussa P
Eerola & H Pirskanen (toim) , Perhe ja tunteet . Gaudeamus , Helsinki , Sivut 111-129 .

<http://hdl.handle.net/10138/310211>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

5

TUNTEET RODULLISTETTUIJEN VÄHEMMISTÖJEN SUKUPOLVISUHTEISSA

MARJA PELTOLA

Monikulttuurisuus on nyky-Suomessa osa arkea. Perhe-elämään monikulttuurinen ympäristö heijastuu kuitenkin vaihtelevin tavoin. Siinä missä valtaväestöön kuuluvat suomalaiset eivät välttämättä perhe-arjessaan joudu pohtimaan omaa etnisyyttään tai siihen liitettyjä oletuksia, etnisiin vähemmistöihin kuuluvien joukossa tilanne voi usein olla toinen. Etnisyyteen ja ”rotuun” liittyvät hierarkiat ovatkin yksi rakenteellinen tekijä, jonka vaikutukset näkyvät monen muun yhteiskunnan osa-alueen ohella perhe-elämässä – ja siihen liittyvissä tunteissa.

Rakenteet ja hierarkiat näyttäytyvät toisinaan neuvottelua ja tulkinallisuutta korostavassa perhesosiologisessa nykykeskustelussa etupäässä mennyttä maailmaa määritelleinä tekijöinä. Saatetaan jopa ajatella, että tunteet ovat ottaneet rakenteiden ja konventioiden paikan perhesuhteiden määrittelyssä: perhesuhteiden ajatellaan syntyvän, muokautuvan ja katkeavan tunteiden ohjaamina. Monessa tapauksessa tämä toki pitääkin paikkansa. Tässä luvussa huomio käännetään kuitenkin siihen, millä tavoin rakenteiden muokkaamat asemat edelleen

vaikuttavat perhesuhteisiin. Erityisesti tarkastellaan sitä, miten perhesuhteiden kerrontaa ja niihin liittyviä tunteita muokkaavat yhtäältä haastateltavien vähemmistöasema suomalaisen yhteiskunnan rodullistetuissa hierarkiassa ja toisaalta heidän asemansa perherooleja määrittävässä sukupolvihierarkiassa.

Näitä teemoja tarkastellaan maahanmuuttotaustaisten nuorten ja vanhempien näkökulmasta. Maahanmuuttotaustalla viitataan tässä siihen, että muutto Suomeen oli osa nuorten ja vanhempien perhehistoriaa. Suuri osa nuorista haastateltavista oli itse syntynyt Suomessa, ja moni vanhemmista oli asunut Suomessa vuosia tai jopa vuosikymmeniä. On hyvä kuitenkin muistaa, että rodullistetut vähemmistöt Suomessa ovat maahanmuuttotaustaista väestöä laajempi joukko, johon kuuluvat myös ”vanhat” etniset vähemmistöt ja kaksikulttuuristen liittojen lapset.

Kun maahanmuuttotaustaisista perheistä keskustellaan julkisuudessa, painottuvat kulttuuriset tekijät, toisinaan ongelmakeskeiselläkin tavalla. Tässä analyysissä ei keskitytä kulttuurin merkityksiin, mikä olisikin mahdollista jo pelkästään siksi, että haastateltavien taustat vaihtelevat niin paljon. Sen sijaan tarkastellaan sukupolvisuhteisiin liittyvää kerrontaa ja sen tunnelatauksia asioina, jotka ovat erottamattomalla tavalla uponneet *suomalaisessa yhteiskunnassa* muodostuneisiin sukupolven ja ”rodun” hierarkioihin. Omista identifikaatioistaan riippumatta kaikki aineiston haastateltavat tulevat arjessaan herkästi nähdyiksi ”kulttuurisina Toisina”, siis ei-suomalaisina, ja tämä kokemus yhdistää heitä, vaikka erilaiset etniset taustat tuottavat myös erilaisia kokemuksia rodullistamisesta. Tämä asema vaikuttaa perhesuhteisiin ja niihin liittyviin tunteisiin. Toisaalta perheyhteisöllisyydessä ja sukupolvisuudessa on myös asioita, jotka ovat jaettuja yli rodullistetun hierarkian. On tärkeää, että samalaisuudet otetaan huomioon eikä maahanmuuttotaustaisista yksilöistä ja perheistä tuoteta kuvaa vain erojen kautta.

Aineistona käytetään hankkeen ”Sukupolvien väliset neuvottelut, sosiaalinen kontrolli ja sukupuolistettu seksuaalisuus” piirissä kerättyjä haastatteluaineistoja. Vuosien 2013–2015 aikana haastateltiin erilaisia etnisiä taustoja edustavia (myös ns. kantasuomalaisia), monikulttuurisissa ympäristöissä eläviä vanhempia ja nuoria muun muassa perhe-elämän, sukupolvisuhteiden, seksuaalisuuden ja rasismien teemoista. Tätä lukua varten on analysoitu maahanmuuttotaustaisten vanhempien ja nuorten haastattelut. Haastateltuja vanhempia tässä joukossa oli 26.

Haastatellut 31 nuorta olivat 14–19-vuotiaita. Haastatellut nuoret ja vanhemmat eivät olleet samoista perheistä.

SUKUPOLVI, RODULLISTETTU HIERARKIA JA TUNTEET

Vaikka lasten ja vanhempien välinen sukupolvisuhde on muiden perhesuhteiden tavoin neuvoteltu ja muuttuva, hoivan, vallan ja velvollisuuden kysymykset asettavat eri tavalla rajoja sen neuvoteltavuudelle kuin toiselle ydinperheyksikön tärkeälle sidokselle, puolisosuhteelle. Perhesosiologi Jane Ribbens McCarthyn ja kollegoiden mukaan velvollisuus huolehtia lapsista on vanhemmuuden ”moraalinen imperatiivi” tai ohje-nuora, josta yhdenkään vanhemman asemaan asettuvan henkilön on vaikea olla eri mieltä.¹ Vanhemman tulee ainakin *yrittää* toteuttaa tätä imperatiivia. Siitä, miten ja missä määrin se onnistuu, voidaan neuvotella, mutta itse imperatiivista ei. Lapsi katsoo suhdetta vastakkaisesta suunnasta, huolenpidon kohteena. Lapsilla voi olla käytössään monenlaisia keinoja neuvotella suhteestaan vanhempiinsa, mutta vanhempien ja lasten välinen valtasuhde, jossa huolenpito ja kontrolli kietoutuvat yhteen, sekä lasten riippuvuus vanhemmistaan tarkoittavat väistämättä, että suhteen neuvoteltavuus lapsen näkökulmasta on rajallinen.² Nuoruus on elämänvaihe, jonka aikana riippuvuus vanhemmista lievenee ja lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin etsitään muutenkin uudenlaista tasapainoa.³ Silti taloudellinen(kin) riippuvuus vanhemmista voi jatkua pitkälle aikuisikään.⁴

Rodullistamisen käsitteellä viitataan prosesseihin, joiden kautta ihmisiä kategorisoidaan ja asemoidaan suhteessa ”rotuun” ja ”rotuihin” liittyviin oletuksiin.⁵ Etnisyyden ja rasismien tutkimuksessa suhde ”rodun” käsitteeseen on jännitteinen. Tässä käsitteen ympärillä käytetään lainausmerkkejä sen painottamiseksi, että ”rotua” ei ymmärretä biologiaan perustuvana tosiasiallisena kategorisointijärjestelmänä vaan sosiaalisena ja poliittisena rakennelmana. ”Rodun” käsite on kuitenkin tärkeä, jotta voidaan ymmärtää rodullistamisen ja rasismien ilmiöitä ja niiden seurauksia. Rodullistettuja asemia voidaan kyseenalaistaa, mutta rodullistaminen usein vahvistaa olemassa olevia valtahierarkioita ja vaikuttaa yksilöiden ja ryhmien arkeen ja elinolosuhteisiin.⁶ Perhe-elämän kannalta rodullistaminen tarkoittaa, että rodullistettujen vähemmistöjen

perheet herkästi nähdään poikkeavina suhteessa ”tavallisiin”, valkoisiin ja keskiluokkaisiin perheisiin – jos ei automaattisesti ongelmallisina, kuitenkin erilaisina, eksoottisina ja mahdollisesti kyseenalaisina. Kielteisissä stereotyyppioissa muun muassa kulttuurisesti perusteltu kontrolli sekä vahva sukupuoli- ja sukupolvihierarkia yhdistetään rodullistettujen vähemmistöjen perheisiin usein melko kyseenalaistamattomalla tavalla.⁷ Maahan muuttaneille ihmisille ja heidän perheenjäsenilleen erottautuminen ongelmakeskeisistä rodullistavista kategorisoinneista on usein tärkeää.⁸

Tässä sekä sukupolvi että rodullistettu hierarkia ymmärretään sosiaalisina rakenteina, jotka rajaavat ihmisten mahdollisuuksia elää ja esittää perhe-elämäänsä haluamallaan tavalla.⁹ Siinä missä sukupolvihierarkia aina muokkaa perhesuhteita sisältä(kin) päin – perheenjäsenten asemoituessa eri tavoin suhteessa sukupolvihierarkiaan – perheenjäsenet voivat jakaa saman rodullistetun aseman tai heidän asemansa voivat olla erilaiset. Suurin osa haastateltavista eli perheissä, joissa perheenjäsenillä oli samat rodullistetut asemat. Mukana oli kuitenkin joitakin nuoria haastateltavia, joiden vanhemmista toinen oli etnisesti suomalainen, ja vanhempia, joiden puoliso tai entinen puoliso oli suomalainen tai edusti eri tavalla rodullistettua etnistä vähemmistöä Suomessa.

Aluksi kuvataan lyhyesti omalle perheelle yleisellä tasolla annettuja korostetun myönteisiä merkityksiä, jotka muodostavat tunteiden näkökulmasta tärkeän taustan konkreettisemmalle perhesuhteita koskevalle puheelle. Siinä missä nämä yleisen tason merkitykset ovat laajasti jaetut nuorten ja vanhempien kesken, sukupolviero muovaa olennaisella tavalla arkisiin käytäntöihin ja kokemuksiin liittyvää puhetta sukupolvisuhteista ja tunteista. Arkiset sukupolvisuhteiden kuvaukset sisältävät myös jännitteisiä ja kielteisiä tunteita. Näistä nostetaan esiin erityisesti vanhempien epävarmuus ja nuorten ärtymys, jotka toistuiivat aineistossa. Sukupolvihierarkia näyttää muokkaavan yksilöiden perhe-elämää melko universaalisti, siis yli rodullistettujen kategorioiden. Lopuksi tarkastellaan sukupolvisuhteisiin liittyviä tunteita tilanteissa, jotka haastateltavat kohtaavat nimenomaan rodullistettujen vähemmistöjen edustajina: tilanteissa, joissa oman perheen jäseniin on kohdistunut rasismia. Rodullistettujen vähemmistöjen edustajat joutuvat puolustamaan perheenjäseniään näissä tilanteissa, joita rodullistetun enemmistön edustajat eivät kohtaa.

Luvussa nojataan sukupuolen- ja kulttuurintutkija Sara Ahmedin ymmärrykseen tunteista ilmiönä, jotka eivät ole vain yksilöiden sisäisiä

asioita mutta eivät myöskään vain yksinkertaisesti sosiaalisesti välittyviä asioita. Sen sijaan tunteet auttavat määrittelemään sosiaalisia eroja ja rajoja, joiden avulla ihmiset ymmärtävät itsensä ja muut.¹⁰ Esimerkiksi paikoin ongelmakeskeinen mediakeskustelu maahanmuuttotaustaisista perheistä voi herättää monenlaisia tunteita sekä valtaväestössä että itse maahan muuttaneissa ihmisissä. Nämä tunteet ovat sosiaalisia ilmiöitä mutta eivät jaettuja, sillä julkilausumattomasti muodostuvat kuulumiset ja rajanvedot asemoivat nämä ryhmät eri tavoin. Laajempia yhteiskunnallisia hierarkioita heijastavat tunteet voivat vaikuttaa monin tavoin myös lähisuhteisiin ja niihin liitettyihin tunteisiin sekä tapoihin esittää omaa perhettä arjessa.

Tunteiden etsiminen haastattelupuheesta on vaativaa. Vaikka haastateltavat toisinaan erikseen nimeävät tunnetilojaan, tyypillisemmin voimakkaatkin tunteet ovat haastattelutilanteessa läsnä vain sanattomasti. Lisäksi perheestä puhuttaessa on usein läsnä monenlaisia, toisensa kanssa ristiriitaisiakin tunteita. Nämä seikat on pyritty ottamaan huomioon erityisen herkästi ja harkiten, kun on tulkittu tunnepitoisia haastattelukatkelmia. Kohdissa, joissa haastateltava ei itse nimeä tunnetilojaan, on useimmiten tehty tietoinen päätös vain osoittaa lukijalle tunteiden merkittävä rooli puheen tai toiminnan taustalla ja jättää yksittäiset tunteet nimeämättä.

IDEAALITASON PERHE JA MYÖNTEISET TUNTEET

Yksi perhesosiologiseen keskusteluun vakiintunut tapa käsitteellistää perhesuhteiden merkitykseen liittyvää moninaisuutta on historian tutkija John Gillisin erottelu *perheeseen, jonka varassa elämme (kuviteltu perhe)*, ja *perheeseen, jonka kanssa elämme (eletty perhe)*.¹¹ Tämä ideaalitason ja arjen tason erottelu ja toisaalta niiden yhtäaikainen läsnäolo muokkaavat sukupolvisuhteisiin liittyvää puhetta ja sitä tunnemaismaa, jota puheesta on pyritty jäljittämään.

Sekä vanhempien että nuorten kanssa ”perheen merkityksestä” puhuttaessa korostuivat myönteiset asiat ja tunteet sekä perheen merkityksellisyys. Näin haastateltavat rakensivat *perhettä, jonka varassa elävät* – siis ideaalitason merkityksiin nojaavaa kuvaa perheestään ja samalla perheen ytimeen kuuluvista sukupolvisuhteista.

IBRAHIM: Perheeni on osa mua, he ovat koko elämäni. Lapset ovat todellinen Jumalan lahja, siis jos Jumala on olemassa, no kyllä mä uskon, että Jumala on olemassa. Mutta ylipäänsä, jos on olemassa jokin korkeampi voima, joka voi lahjoittaa tällaisia ihmeitä, niin se voima on antanut mulle todellisia lahjoja. [albaanitaustainen isä]

--

HAASTATTELIJA: Mitä perhe merkitsee teille?

SAMIR: Paljon. [kosovolaistaustainen poika]

JUSUF: Koko elämä. [somalitaustainen poika]

SAMIR: Niin, tärkein, perhe.

Tämän kaltaiset puhetavat ohitetaan toisinaan itsestään selvinä tai idealistisuutensa vuoksi vääristyneinä. Ne kertovat kuitenkin ihanteiden merkityksellisyydestä sekä ihmisten tarpeesta kuulua ja olla sidoksissa yhteisöön, jota he nimittävät perheeksi.¹² Perhe-elämään liittyviä tunteita tarkasteltaessa ne ovat äärimmäisen tärkeitä: ne kuvaavat yhdenlaista myönteistä tunnekokemusta – kuulumista – mutta toisaalta myös auttavat ymmärtämään, mistä kumpuaa perheenjäseniä kohtaan tunnettu lojaalius, joka saa perhesiteen ja sille annetun myönteisen merkityksen kestämaan myös silloin, kun arjessa tulee vastaan kuormittavia tilanteita ja tunteita.¹³

Samalla kun myönteisesti värittyneitä tapoja ymmärtää ja kuvata perhettä pidetään toisinaan jopa latteina, stereotyyppisessä ymmärryksessä *nuorten* perhesuhteista korostuvat usein etäisyyden otto vanhemmista, itsenäisyyden kaipuu sekä usein myös emotionaalinen turbulenssi ja konfliktialtius.¹⁴ Tästä näkökulmasta käsin huomio myönteisten merkitysten ja ihanteiden jakamisesta sukupolvihierarkian yli on tärkeä: nuoruus ei ole vain itsenäistymisen ja sidoksista vapautumisen aikaa vaan myös sidoksellisuuden arvostamisen ja säilyttämisen aikaa. Tutkimuksissa toistuu havainto siitä, että nuoret pitävät perhettä ja vanhempia tärkeinä asioina elämässään.¹⁵ Vaikka kulttuuriin ja maahanmuuttokokemukseen liittyvät tekijät epäilemättä myös vaikuttavat siinä, miten ja minkä verran perheen merkityksellisyyttä korostetaan, asia ei siis koske ainoastaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvia nuoria.

Kun ”perheen merkityksiä” koskevan puheen sijaan huomio käännetään kuvauksiin konkreettisista arjen episodeista, joissa sukupolvisuhteet ovat läsnä, näihin suhteisiin liittyvä tunneskaala laajenee huomattavasti. Vaikka perheen myönteiset merkitykset olivat usein läsnä myös yhteistä

ajanviettoa ja perheen sisäistä kommunikaatiota kuvattaessa, arjessa sukupolvisuhteisiin liittyi paljon ristiriitaisia ja kielteisiäkin tunteita. Koko tunneskaalaa on mahdotonta kattaa tässä yhteydessä, joten seuraavassa keskitytään vanhempien epävarmuuden tunteisiin ja nuorten ärtymykseen. Rajaus perustuu siihen havaintoon, että näihin tunnetiloihin liittyvät ilmaisut toistuvat tässä aineistossa ja omalta osaltaan heijastavat sukupolvisuhteen epäsymmetriaa ja siihen liittyviä valtasuhteita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sukupolvien välisiin suhteisiin liittyvä tunnekirjo olisi ainoastaan tai edes valtaosin vain näiden tunteiden varassa.

TAVALLISEN EPÄVARMA VANHEMMUUS

Vanhemmuuden ”moraalinen imperatiivi” on siis velvollisuus huolehtia lapsista.¹⁶ Viitaten tähän velvollisuuteen ja pyrkimykseen täyttää se niin hyvin kuin mahdollista voidaan perustella omaa hyvää vanhemmuutta ja myös rakentaa eroja toisiin vanhempiin. Suhde tähän moraaliseen vaa-teeseen ei ole kuitenkaan helppo: vaikka se ideaalitasolla toimii hyvän vanhemmuuden mittarina ja oikeuttajana, samalla *epävarmuus* nousee tärkeäksi osaksi vanhemmuuteen liittyvää tunneskaalaa. Epävarmuus liittyy kysymyksiin sekä siitä, miten hyvin onnistuu tämän velvollisuutensa toteuttamaan että siitä, missä määrin vanhempana ylipäänsä on mahdollista vaikuttaa lasten elämänsäkuuluun. Muuan isä kuvaa omia huoliaan vanhempana näin:

MEHMET: Huolia ja pelkoa on toki ollut. Olen aina pelännyt, että lapset lähtisivät kulkemaan huonoon suuntaan, alkaisivat käyttää huumeita, liikkuisivat huonossa piirissä, eivät opiskelisi – kuten jokainen vanhempi. Ainoa, mitä olen voinut tällöin tehdä, on ollut rukoilla joka kerta, kun lapset lähtivät ulos kotoa. Pyysin Jumalaa suojelemaan lapsiani. Muuta tehtävää ei ollut, koska pitää ymmärtää, että jokainen lapsi ansaitsee oikeuden tehdä itse päätöksiä elämässä. [albaanitaustainen isä]

Puheenvuorossa huomio kiinnittyy siihen, että isä kuvaa vanhemmuuteen liittyvät huolensa samankaltaisina kuin ”jokaisen vanhemman”. Vaikka aineistossa oli jonkin verran kertomuksia myös sellaisista epävarmuuksista, jotka liittyivät kiinteästi maahanmuuton kokemukseen (näinä

kerrottiin lähes poikkeuksetta menneinä vaikeuksina, joita oli vuosina heti maahanmuuton jälkeen), usein epävarmuudet haluttiin kehystää osaksi tavallista, kaikkien jakamaa vanhemmuutta. Suomalaisessa yhteiskunnassa laajemmin lasten hyvinvointia ja elämäntilanteita koskeva huoli-puhe onkin yleistä, ja aikuisten velvollisuus huolehtia lapsista näyttää toisinaan sisältävän myös vaatimuksen olla huolissaan lapsista.¹⁷

Toiseksi puheenvuorossa kiinnittyy huomio tietoisuuteen rajallisista vaikutusmahdollisuuksista, joita vanhemmalla lapsensa elämäntilanteissa on: ”jokainen lapsi ansaitsee oikeuden tehdä itse päätöksiä”. Lasten vapaudesta valita ja tehdä päätöksiä puhuttiin aineistossa paljon. Nuorten päätöksentekoon toki pyrittiin vaikuttamaan keskustelulla, neuvoilla, ohjeilla ja kielloilla, ja nuorten toimiminen toiveiden vastaisesti aiheutti konflikteja sukupolvien välille. Silti moni vanhemmista korosti, ettei pakko voinut kuulua hyvään vanhemmuuteen, vaan kunkin oli itse voitava löytää polkunsä. Näin lasten elämäntilanteeseen kuuluvat valinnanvapaudet olivat sekä epävarmuuden lähde että yksi osa moraalista vanhemmuutta. Tämän puhettavan voi ajatella olevan vastapuhetta niille stereotyypioille, joissa maahanmuuttotilanteiden vanhempien usein kulttuuritaustaan vedoten esitetään voimakkaasti kontrolloivan lastensa tekemisiä ja menemisiä. Osa vanhemmista kiinnitti jotkin epävarmuuden kokemuksiinsa myös suoraan asemaansa rodullistetussa maahanmuuttajan kategoriassa. Epävarmuutta aiheuttivat muun muassa koetut puutteet omassa kielellisessä tai kulttuurisessa kompetenssissa, tietoisuus rasmin kohtaamisen mahdollisuudesta sekä näiden vaikutukset lasten elämäntilanteeseen ja tulevaisuudensuunnitelmiin.

Toisaalta vanhempien epävarmuudet liittyivät elämäntilanteisiin sekä sukupuolen ja sosioekonomisen aseman kaltaisiin eroihin. Yhdessä vähemmistöaseman kanssa ne tuottivat asemia, joiden nähtiin rajoittavan mahdollisuuksia toimia vanhempana ihanteellisella tavalla. Eräs äiti totesi ensin yleisellä tasolla, että vanhemmuus on vaikeaa. Puheenvuoron edetessä hän nostaa kuitenkin erityisesti yksinhuoltajuuden ja vähävaraisuuden esiin asioina, jotka tuntuvat kyseenalaistavan hänen vanhemmuutensa ja siten syventävän epävarmuuden tunnetta.

LEILA: Hirveen monta kertaa kyseenalaistaa, vanhemmuus on tosi vaikeaa. Ja kun mä olin vielä yksinhuoltajakin pitkän aikaa. Esimerkiksi Jasperille [pojalle] kerroin yhden asian. Mä en pysty tätä koskaan sanomaan itkemättä varsinkin silloin kun hän on ite

[paikalla], että kun on niin epävarma, että nyt mä oon laittanut lapseni, vasta koulua alottaneet ja mä käyn töissä ja mä vietän niin vähän aikaa heidän kanssa ja niin vähän annan heille laatu-aikaa. Ja kun oli aika paljon köyhyyttä ja ei ollut paljon varaakaan, niin muistan kun asuttiin [toisessa kaupungissa] ja viidennessä kerroksessa... semmonen taso oli ikkunan edessä ja erittäin ruma marraskuinen ilta. Todella ruma. Satoi, ja pimeä. Sit mä, näin, olin nojaamassa sinne tasoon ja nää lapset oli kummatkin mun kummallakin puolella. [Sitten] se oli niin ihana, Jasperin pieni käsi oli mun niskan ympärillä ja ”äiti eikö ole ihanaa, että ulkona on niin paha ja me ollaan täällä yhdessä”. Siis Jasper ei tiedä, mitä tämä minulle maistui, että lapsilla on hyvä olla. – – Se oli niin tärkeä asia mulle. [iranilaistaustainen äiti]

Sukupolvisuhteisiin liittyviä emotionaalisia merkityksiä pohdittaessa olennaista tarinassa on sekin, että elämäntilanteen, yksinhuoltajuuden ja vähävaraisuuden tuottama epävarmuus pystytään ainakin hetkellisesti ylittämään, kun lapsen äidin kokemukselle vastakkainen kuulumisen, lämmön ja hyvinvoinnin kokemus ja sen sanallistaminen ikään kuin vahvistaa sen, että vanhemmuudessa on onnistuttu riittävän hyvin. Hetken emotionaalisesta merkityksellisyydestä kertoo myös se, että siitä kerrotaan haastattelussa yli 20 vuotta tapahtumahetken jälkeen.

HOIVAN KOHTEITA JA AUTONOMISIA YKSILÖITÄ

Nuorten haastatteluissa esille nousivat itsemääräämisoikeus sekä yksilönvapaus ja -vastuu. Lähes kaikille ellei kaikille nuorille oli tärkeää esittää itsensä autonomisena yksilönä, jolla oli mahdollisuus punnita vaihtoehtojaan ja tehdä valintoja elämänsä suunnasta. Useimmissa tapauksissa valinnanvapaus ei kuitenkaan nuorten puheessa näyttänyt asettuvan ristiriitaan sidoksellisuuden ja vanhemmilta tai muulta perheyhteisöltä kumpuavien toiveiden kanssa.¹⁸ Toisaalta nuorten asema sukupolvihierarkiassa, jossa he edelleen olivat vanhempiensa kasvatuksen, hoivan ja kontrollin kohteita, tuotti toisinaan jännitteitä nuorten pyrkiessä toteuttamaan yksilöllistä vapauttaan.¹⁹ Nuorten kertomuksiin

nämä paikat tuottivat myös emotionaalisia jännitteitä, joita voi kenties parhaiten kuvata tasapainoiluksi ärsyyntymisen ja lojaaliuden välillä. Vaikka ärsyyntyminen vanhempiin saattoi olla episodien vahvimmin läsnä oleva tunne, lojaaliuden tunteet eivät kokonaan väistyneet vaan vaikuttivat eri tavoin myös konfliktien ja ristiriitojen kuvausten taustalla.

Seuraavassa esimerkissä poika on edellä naureskellen kertonut, että hänellä on ”paljon kokemuksia” tyttöjen kanssa. Kun haastattelija kysyy, onko poika kertonut tytöistä vanhemmilleen, tämä toteaa kuitenkin huokaisten, että jos vanhemmat saisivat tietää, juttu ”olisi siinä”.

HAASTATTELIJA: Mut sun vanhemmille sä et oo kertonu?

FARZAAN: [Valonille] Mä oon kertonu sulleki, sä oot unohtanu, ja jos mun vanhemmat saa tietää, se on siinä [huokaisee]. [afgaanilaistaustainen poika]

HAASTATTELIJA: Mitä sit tapahtuu?

VALON: Ne vaan huutaa ehkä. [kosovolaistaustainen poika]

FARZAAN: Huutaa ja sit ei anna rahaa ja sit, silleen et, ei ne lyö, ei ne lyö. Mut, ne ärsyttää, ”no niin nyt sä et pääse ulos, opiskele”.

Kertomuksesta saa käsityksen, että pojan strateginen valinta toimintavapautensa kasvattamisessa suhteessa vanhempiinsa on ollut tyttöjen kanssa solmittujen suhteiden salaaminen vanhemmilta.²⁰ Tämä on tapahtunut konfliktin välttämiseksi, joten pojan oletus vanhempien reaktiosta on spekulatiivinen. Hän joka tapauksessa olettaa, että joutuisi konfliktin syntyessä itse ”ärsyttävään” tilanteeseen, jossa rahan- ja ajan- käytön valvonta kiristyisi. Poika nimenomaisesti kieltää fyysisen väkivallan uhan kuvitteellisessa konfliktitilanteessa; sama kieltäminen toistui myös osassa muiden nuorten ja vanhempien haastatteluita. Vaikka haastateltava siis arvostelee vanhempiensa sääntöjä tai odotuksia ja ärsyyntyy häneen kohdistetusta kontrollista, hän samalla huolehtii siitä, ettei hänen vanhemmista luomansa kuva muodostu liian kielteiseksi. Ärsyttävyydestään huolimatta vanhempien käytettävissä olevat kontrollikeinot ovat hyväksyttäviä.

Toisessa esimerkissä tyttö kertoo suhteestaan isäänsä. Haastattelun yhteydessä haastateltavia pyydettiin asettamaan perheenjäsenensä ympyrään, jossa etäisyys ympyrän keskipisteestä symboloi perheenjäsenen etäisyyttä haastateltavasta itsestään. Haastateltava on aluksi asettanut isänsä – toisin kuin äitinsä – kauemmalle kehälle, mutta ryhtyessään

kuvaamaan haastattelijalle perhekokoonpanoan päättyy siirtämään myös isänsä sisemmälle kehälle:

JASMIN: Ja isä on, no ehkä koska mä riitelin sen kaa eilen niin se on nyt tuol kaukana [isommassa ympyrässä, lähtee suttaamaan isän nimeä]. [irakilaistaustainen tyttö]

HAASTATTELIJA: Mistä te riitelitte eilen?

JASMIN: En mä tiedä, en mä ees enää muista [laittaa isän lähimpään ympyrään] mut kyl iskäki tulee tähän – – iskä tulee vähän perässä koska se ei ymmärrä tai se ottaa kaiken vitsil kaiken minkä mä kerron sil, niin sit se tekee siit vitsii, tai jos mä sanon sil et must tulee kätilö niin sit se...

MELISSA: Se ei ota mitään tosissaan. [romanitaustainen tyttö]

JASMIN: Niin sit se ei ota tosissaan. – – Niin et, vaik se suostuu loppujen lopuks, mut se ottaa, siis mul palaa hermot, yleensä me riidellään siit ku se ei ota mitään tosissaan.

Tyttöä loukkaa se, että hänen isänsä ei hänen kokemuksensa mukaan ota vakavasti ”mitään” – viitaten omiin mielipiteisiinsä, toiveisiinsa ja tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Isä ei ehkä niinkään pyri kontrolloimaan, sillä tyttö toteaa isän ”suostuvan loppujen lopuksi”, vaan se, että hänen asemansa autonomisena päätöksentekijänä kyseenalaistuu isän vitsailun takia. Vaikka muisto edellisen päivän riidasta kaihertaa, tämä kielteiseksi kuvattu episodi ei kuitenkaan riitä murtamaan isää kohtaan tunnettua lojaaliutta niin paljon, että hänet olisi mahdollista asettaa ulommalle kehälle perhettä kuvaavassa ympyrässä.

RASISMIN KOKEMUKSET JA PERHEENJÄSENTEN SUOJELU

Edellä kuvattuja kertomuksia ja niihin liittyviä tunteita voi paljolti pitää sellaisina, jotka koskevat varsin universaaleja sukupolvisuhteissa läsnä olevia ilmiöitä. Oman perhe-elämän esittäminen ”tavallisena” ja samankaltaisena muiden kanssa voi olla yksi strategia, jota taustansa vuoksi rodullistavaa stereotypisointia kohtaavat ihmiset käyttävät vastustaakseen näitä stereotypioita ja heihin kohdistettua ongelmapiuhetta.²¹ Samalla ”tavallisuus” on ilman muuta myös aito arkinen kokemus.

Haastateltavien elämään kuuluu kuitenkin myös asioita, jotka erottavat heidät niin kutsutun valtaväestön perheistä. Näitä asioita voi perheestä ja yksilöstä riippuen olla paljonkin, ja ne voivat liittyä esimerkiksi kulttuurisiin identifikaatioihin ja käytäntöihin, transnationaalsiin perhesuhteisiin tai maahanmuuttokokemukseen. Näitä kysymyksiä ei kuitenkaan tässä yhteydessä tarkastella, vaan huomio kiinnitetään niihin episodeihin, joissa haastateltavat puhuivat perheenjäseniinsä kohdistuneista rasistisista kohtaamisista.

Rasismien kokemuksista on vaikea puhua.²² Tämä liittyyne suurelta osin niihin monenlaisiin vaikeisiin tunteisiin, joita rasismien kohtaaminen herättää. Tässä aineistossa vaikeus näkyi muun muassa haluttomuutena puhua aiheesta, haluttomuutena tulkita omia tai perheenjäsenten kokemuksia rasismiksi ja rasismien (emotionaalisen) merkityksen vähätelynä. Toki on niinkin, että vaihtelevista taustoista tulevat ja siten eri tavoin rodullistetut haastateltavat myös kohtaavat rasismia eri määrin ja eri tavoin. Merkittävä osa haastateltavista, sekä vanhemmista että nuorista, kuitenkin puhui rasismista. Näissä kertomuksissa haastateltavien asema rodullistettujen vähemmistöjen edustajina näkyi kärjistyneimmillään. Vaikka yhtenä rasismista puhumisen vaikeutta heijastavana asiana voi kenties pitää sitä, että rasismikertomuksissa omista tunteista puhuttiin niukasti, nämä kertomukset olivat samalla emotionaalisesti varsin intensiivisiä.

Myös sukupolvisuhteita tarkasteltaessa rasismia koskevat kertomukset ovat tärkeitä. Siinä missä nuorten ja vanhempien asema sukupolvihierarkiassa on kiistatta erilainen, mikä heijastuu myös erilaisissa kertomuksissa ja tunteissa sukupolvisuhteista, heidän asemansa rodullistetussa hierarkiassa olivat perheiden sisällä useimmiten samat. Rasismien kohtaaminen on epäilemättä aina yksilöllisellä tavalla satuttava kokemus, eikä voida olettaa, että rodullistettu asema asettaisi haastateltavat samalle viivalle rasismien kokijoina. Silti on huomionarvoista, että kun kohdistetaan katse kertomuksiin, joissa rasismia oli kohdannut haastateltavan perheenjäsen, lojaalius, empatia ja suojelunhalu näyttävät aktivoituvan yhtä lailla vanhempien kuin nuorten kohdalla.

Eräs aineiston episodi koski rasistista viestiä, joka oli tuotu perheen postilaatikkoon. Perheen 15-vuotias tytär kertoi haastattelussa episodista seuraavasti:

HAASTATTELIJA: Ootteks te törmänny johonkin ulkomaalaisvastaasiin kirjoituksiin, vaikka netissä tai muualla? – –

TRINH: Meil tuli lappu [epäselvää puhetta]. [vietnamilaistaustainen tyttö]

ANH: Oh my god, oikeesti! [vietnamilaistaustainen tyttö]

TRINH: Tai, silleen et nekerit pois Suomesta tai niinku tälle.

HAASTATTELIJA: Miltä se tuntu... [tauko] jotain noinkin...?

TRINH: No ei kauheen kivalta.

HAASTATTELIJA: Miten sun perhe suhtautu?

TRINH: Ei ne oikeen nähny sitä, mä otin sen mun huoneeseen.

HAASTATTELIJA: Mitä sä ite ajattelit, et kuka tollasta tekee tai miltä se tuntuu?

TRINH: No mun mielestä se on kauheen itsekäs ihminen kun ajattelee tolleen, tekee tollasta.

HAASTATTELIJA: Onks sitten selvinnyt et mist se oli tullut sit?

TRINH: Emmä oikeen muista mut semmonen, printattu lappu, pikkunen, meille tuli postilaatikkoon. Et jotain tommosta et niinku kaikki nää köyhät joutuu elää täällä ja tälle.

Tytön omia tunteita koskeva ilmaisu on varsin niukkaa. Kuitenkin hänen toimintansa kuvatussa tilanteessa kertoo paljon perhesuhteista ja niihin liittyvistä tunteista: tyttö on piilottanut saapuneen viestin huoneeseensa ja siten pitänyt vanhempansa ja muun perheensä tietämättöminä tapahtuneesta. Tekoa on vaikea tulkita muuna kuin osoituksena halusta suojella vanhempia kipeältä rasismien uhriksi joutumisen kokemukselta.²³ Rasismikokemusten kertomatta jättäminen on ristiriidassa perhettä koskevien ihanteiden kanssa, joiden valossa perheen tulisi olla se läheisin yhteisö, jossa jaetaan ilot, surut ja huolet. Myös vanhempien ja nuorten roolit kääntyvät ikään kuin ympäri tytön ottaessa kokemuksen yksin kantaakseen. Samalla episodi on kuitenkin voimakas esimerkki perhesuhteisiin liittyvistä empatiasta ja suojelunhalusta sekä nuorten aktiivisesta toimijuudesta, jossa perhesuhteet asettuvat yksilöllisten intressien edelle.

Toinen esimerkki perheenjäseniin kohdistunutta rasismia koskevasta kerronnasta on vanhemman haastattelusta. Hän kertoi 14-vuotiaan poikansa joutuneen rasistisen nimittelyn kohteeksi harrastuksensa parissa.

HASSAN: Viime viikonloppuna poika oli jollain korisleirillä, hän pelasi korisleirillä ja sitten, jonkun, [toisen kaupungin] joukkueen pojat haukkui mun poikaa, kebab, ja neekeriksi ja kaikkea. Kun hän vähän erottuu kuitenkin. [somalitaustainen isä]

HAASTATTELIJA: Puuttuks siihen kukaan?

HASSAN: Ei kukaan puuttunu. Eikä, tuomari mitään tehny. Vaikka kaikki kuuli. – – No. Minä ainakin, sanoin mun pojalle, silloin kun hän soitti minulle, mä sanoin hänelle ”ehkä sinä pelaat paremmin kuin muut, ja se ärsyttää, älä ota henkilökohtaisesti. Hyvä pelaaja menestyy, ja kun sä menestyt, se on kateellinen, se kääntää sen sinun ulkonäköön. Koska sä pelaat hyvin. – – Se halusi ärsyttää sinua.” Piste. Näin mä sanoin hänelle. Mutta mä en sanonut että ”se oli rasismia”, hänelle. – – Mä en haluaisi näyttää minun pojalle et on rasismia. Niin. Mä en halua et hän ajattelee, koska hän on asuu Suomessa ja syntynyt täällä. Minä olen vain hänen isä. Joka on maahan muuttanut. Hän ei ole siitä syyllinen. Ja minä en oo siitä syyllinen et minä oon maahanmuuttaja ja mulla on poika syntynyt Suomessa.

Kertomuksen keskiössä on isän toive selittää pojan kokema nimitely jollain muulla kuin rasismilla. Tähän hän ei pyri siksi, ettei ajattelisi sen johtuneen rasismista, vaan koska hän kokee, että mahdollisuus tulkita tilanne ”tavalliseksi” kiusaamiseksi tai ärsyttämiseksi, joka voisi kohdistua periaatteessa kehen tahansa, tukisi paremmin hänen poikansa hyvinvointia ja mahdollisesti kuulumisen tunteita suomalaisessa yhteiskunnassa. Myös tässä esimerkissä läsnä olevia tunteita ovat suojelunhalu ja empatia, käsitys siitä, että vertaisryhmässä ulkonäön tai syntyperän perusteella tapahtuva erilleen asettaminen satuttaa ja rapauttaa kuulumisen tunnetta erityisen paljon. Isän toteamus siitä, että poika ei ole ”syyllinen” siihen, että hänellä on maahan muuttanut isä, osaltaan kertoo myös isän turhautumisesta sitä kohtaan, kuinka pysyvä ja läpitunkematon ”maahanmuuttajan” kategoria Suomessa on.

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esiin, että rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvat (keskiluokkaiset) vanhemmat panostavat paljon opettaakseen lapsille, miten toimia, kun nämä kohtaavat rasismia.²⁴ Esimerkiksi nuorten koulutusvalintojen yhteydessä osa vanhemmista kertoikin näkevänsä erikseen vaivaa, jotta koulussa heidän lapsilleen suositellut alat eivät näyttäytyisi heille ainoina mahdollisina

vaihtoehtoina. Tällaisista strategioista huolimatta rasismikokemuksista keskusteleminen näytti olevan vaativaa myös monille vanhemmille, jotka joutuvat pohtimaan rasismien merkityksiä lastensa kuulumisen tunteille ja tulevaisuudenmahdollisuuksille.

On helppo sanoa, että rasismikokemusten kätkeyminen tai toisin tulkitseminen eivät ole välttämättä toimivimpia strategioita, kun pyritään purkamaan eriarvoistavia rodullistavia rakenteita. Edellä kuvatut episoditkin kuitenkin havainnollistavat, että toive suojata omaa ja läheisten henkistä hyvinvointia rasismien aiheuttamilta kipeiltä tunteilta voi arjessa olla paljon tärkeämpi tavoite. ”Rodun” ja sukupuolen yhteenkietoutuneita vaikutuksia tarkastelleen bell hooksin mukaan koti on monille rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluville ihmisille ainoa paikka, jossa he tietävät olevansa turvassa rasismilta ja jossa he nauttivat kunniallisuuden ja rakastettuna olemisen tunteista.²⁵ Tästä näkökulmasta on hyvin ymmärrettävää, että kodin toivotaan olevan paikka, jossa rasismia ei tarvitse miettiä eikä siitä tarvitse puhua.²⁶

RAKENTEET TUNTEIDEN MUOKKAAJINA

Vaikka Suomen monikulttuurinen historia ja nykyisyys tiedostetaan yhä paremmin, Suomessa tehty sosiologinen perhetutkimus on edelleen pääasiassa ”värisokeaa” valkoisten, etnisesti suomalaisten perheiden tutkimusta. Tässä luvussa on keskusteltu rodullistettuihin vähemmistöihin kuuluvista perheistä – usein maahanmuuttotautaisiksikin nimetyistä – tavalla, jossa keskeiseksi tulkintakehykseksi ei asetu heidän maahanmuuttajuutensa tai oletettu kulttuurinen erilaisuutensa vaan suomalaisen yhteiskunnan rakenteet, yhtäältä sukupolvi ja toisaalta rodullistettu hierarkia.

Niin vanhempien kuin nuorten kuvaukset sukupolvisuhteesta yleensä ovat hyvin myönteisesti värittyneet, mikä heijastaa perhesuhteen emotionaalisesti ladattua luonnetta ja siihen liittyvää lojaaliuden sidettä. Vaikka havainto myönteisten merkitysten ylläpidosta toistuu valtaväestöä koskevassa tutkimuksessa, ”Toiseksi” määrittäminen suomalaisessa yhteiskunnassa saattaa lujittaa perheenjäsenten keskinäistä lojaaliutta ja halua pitää esillä myönteisiä merkityksiä. Vaikka pohjavire oli myönteinen, esiin nostetuissa arjen episodeissa sukupolvisuhteissa läsnä oli monenlaisia ristiriitaisia ja kielteisiäkin tunteita, jotka

selkeämmin erottivat vanhemmat ja nuoret toisistaan sukupolvihierarkiaa heijastavilla tavoilla. Samalla perheenjäsenten keskinäinen lojailus näytti raskaista tunteista ja konflikteistakin huolimatta kestävästi sitovan niin nuoria kuin vanhempia.

Rodullistettujen vähemmistöjen perheiden tutkimus Suomessa on tapahtunut pitkälti erillään valtaväestön perheiden tutkimuksesta ja erillaiseen käsitteistöön nojaten. Ilmiöitä on aina mahdollista lähestyä erilaisista teoreettisista viitekehyksistä käsin, ja viitekehysten monenlaisuus monipuolistaa ilmiöistä saatavaa tietoa. Vähemmistöjen tai maahanmuuttotustaisten ryhmien näkeminen valtaväestöstä lähtökohtaisesti erilaisina ja erillisinä ryhminä voi kuitenkin vahvistaa rodullistavien jakojen olemassaoloa. Samalla hämärtyy se, kuinka paljon perhesuhteissa on jaettua: tämän aineiston valossa sekä perhesiteitä kannatteleva lojailus että sukupolvihierarkia muokkasivat perheenjäsenten kerrontaa ja tunteita melko universaalein tavoin.

Toisaalta rodullistamisen prosessi ja siihen liittyvät ilmiöt on välttämätöntä ottaa tutkimuksessa huomioon yhtenä yksilöiden ja perheiden arjessa merkityksellisenä rakenteena. Rodullistaminen koskee yhtä lailla niin etnisiä vähemmistöjä kuin enemmistöäkin, mutta valtaväestön valta näkyy muun muassa siinä, että heidän ei välttämättä tarvitse ottaa huomioon rodullistamisen prosessia arjessaan millään tavoin. Sen sijaan rodullistetussa hierarkiassa heikommassa asemassa olevien vähemmistöjen on pakko ottaa kantaa rodullistaviin stereotyyppioihin. Heidän täytyy myös kohdata rasismia eri muodoissaan ja parhaansa mukaan selvittää siitä. Kertomuksissa omiin perheenjäseniin kohdistuneesta rasismista sekä nuoret että vanhemmat asettuivat suojelemaan perheenjäseniään tavalla, jossa havainnollistuu rasismiin syvä emotionaalinen satuttavuus.

”Neuvottelusta” on viime vuosikymmeninä muodostunut perhesosiologisen tutkimuksen koodisana, joka tuntuu tunkeutuvan kaikikialle ja selittävän monenlaiset ihmissuhteet. Ihmisen halua olla oman elämänsä toimija ja vaikuttaa neuvottellen asemaansa niin läheisimmissä suhteissaan kuin laajemmassa suhdeverkostossaankin ei käykään kiistäminen. Siitä huolimatta on tärkeä muistaa, että meille kaikille ainutlaatuisina näyttäytyvät perhesuhteet eivät ole vain tunteiden ohjaamia ja neuvottelujen tulosta. Erilaiset rakenteelliset jaot muokkaavat yhtä aikaa sekä itse perhesuhteita että niihin liittyviä tunteita. Perhesuhteiden kerrontaan liittyviä tunteita on tarkasteltu sukupolvieron ja rodullistetun

hierarkian näkökulmista. Nämä muodostavat kuitenkin vain osan kaikkien arjessa läsnä olevasta rakenteiden kudelmasta, joka olisi hyödyllistä ottaa huomioon myös perhesuhteita tutkittaessa.

KUINKA TUTKIMUS TEHTIIN?

Haastattelut on kerätty kolmessa eteläisen Suomen suuressa kaupungissa. Nuorten haastattelut on kerätty monikulttuurista tyttötyötä järjestävän tahon keskusteluryhmässä ja erään kaupunkialueen monikulttuurisessa koulussa. Molemmissa tapauksissa kaikkia läsnä olevia nuoria on pyydetty osallistumaan haastatteluun, eikä ketään ole valittu mukaan tai jätetty tutkimuksen ulkopuolelle etnisen taustansa perusteella. Vaikka tätä lukua varten on tarkasteltu maahanmuutto- tai vähemmistötaustaisten nuorten haastatteluja, kokonaisaineisto kattaa siis myös valta-väestön nuorten haastatteluja. Haastatellut nuoret ovat iältään 14–19-vuotiaita, useimmat kuitenkin 14–16-vuotiaita, sillä koulussa aineistoa on kerätty yhdeksännellä luokka-asteella. Haastatelluista 31 nuoresta 17 oli tyttöjä tai nuoria naisia ja 14 poikia tai nuoria miehiä. Nuorista seitsemän osallistui yksilöhaastatteluun ja 24 parihaastatteluihin.

Haastatellut vanhemmat ovat 35–70-vuotiaita. Heidän lastensa ikähaitari on suuri, mutta kaikilla on tai on ollut teini-ikäisiä lapsia ja lasten nuoruuteen liittyvät kysymykset ovat olleet tärkeitä haastattelusisältöjä. Vanhemmat on rekrytoitu erilaisten järjestöjen kautta ja lumipallomenetelmällä (eli pyytämällä haastateltavilta ja tuttavilta vinkkejä mahdollisista muista haastateltavista). Haastatelluista 26 vanhemmasta 14 oli äitejä ja 12 isiä. Heistä 23 osallistui yksilöhaastatteluun ja kolme ryhmähaastatteluun.

Kaikki haastatellut vanhemmat ovat itse muuttaneet Suomeen, useimmat nuorina aikuisina tai keski-ikäisinä. Useimmat heistä olivat asuneet Suomessa useita vuosia, toiset jopa vuosikymmeniä. Suurin osa haastatelluista nuorista on syntynyt Suomessa maahanmuuttotaustaisille vanhemmille, mutta osa heistä on myös lapsena muuttanut Suomeen. Haastateltavat edustavat hyvin vaihtelevia etnisiä taustoja, ja heidän taustamaansa olivat Irak, Iran, Afganistan, Venäjä, Romania, Vietnam, entinen Jugoslavia, Somalia, Turkki, Sudan, Marokko, Uganda, Brasilia, Egypti, Jemen, Sambia ja Etiopia. Yksi haastatelluista identifioitui Suomen romaniyhteisön jäseneksi. Kaikki nuorten haastattelut tehtiin suomeksi. Myös

suurin osa vanhempien haastatteluista tehtiin suomeksi. Yhdeksän vanhemman haastattelut tehtiin kuitenkin vanhemman äidinkielen kielellä ja yksi englanniksi.

Tutkimuseettisistä syistä haastattelut kerättiin siten, että eri sukupolvea edustavat haastateltavat eivät olleet saman perheen jäseniä. Päätös perustui ennen muuta haluun tukea myös satuttavien ja raskaiden perhe-elämään liittyvien teemojen jakamista, minkä ajateltiin onnistuvan paremmin, mikäli tutkija ei olisi seuraavaksi menossa haastattelemaan haastateltavan perheenjäseniä. Samalla tämä päätös tarkoittaa, että sukupolvisuhteen tarkastelu konkreettisen perheyhteisön kontekstissa ei onnistu, vaan se täytyy toteuttaa yleisemmällä tasolla.

Aineistoa on tulkittu erityisesti rodullistetun hierarkian ja sukupolvihierarkian näkökulmista. Ensin aineistosta on valittu analysoitavaksi kohdat, joissa puhutaan erityisesti vanhempien ja nuoruuttaan elävien lasten suhteista. Tästä edelleen melko mitattavasta aineistomassasta on lähemmin tarkasteltaviksi valittu emotionaalisesti erityisen merkityksellisiltä vaikuttavia kohtia. Tunteiden paikallistamisen haasteisiin aineistossa liittyy kiinteästi se usein perhesosiologisessa tutkimuksessa esitetty havainto, että varsinkin perhe-elämään liittyvistä kielteisiksi koetuista tilanteista ja tunteista on usein vaikea puhua haastattelussa.²⁷ Aihepiiriin vaikeus voi myös näkyä tunneilmaisun karsimisena – vaikeista kokemuksista voidaan kertoa erityisen toteavaan tapaan, omista tunteista etäännyen. Tutkijan on tällöin pystyttävä riittävästi tulkitsemaan myös rivien välistä ja sanattomasti välittyviä viestejä, sortumatta silti yli- tai väärintulkintoihin.

Haastattelut ovat kontekstisidonnaisia kuvauksia, jotka heijastelevat haastateltavien sosiaalista todellisuutta mutta joiden sisältöjä myös haastattelutilanne on muokannut.²⁸ Yksi aineiston reunaehto onkin se, että yhdeksää haastattelua lukuun ottamatta haastattelut on tehnyt niin sanottuun valtaväestöön kuuluva tutkijainen. Valtaväestölle suunnatuissa puhetavoissa saattavat korostua erilaiset asiat kuin silloin, jos haastattelijalla on haastateltavan kanssa yhteinen tausta ja kieli.

TUNTEET RODULLISTETTUIJEN VÄHEMMISTÖJEN SUKUPOLVISUHTEISSA

1. Ribbens McCarthy ym. 2000.
2. Esim. Forsberg 2003a.
3. Esim. Rönkä & Sallinen 2008.
4. Peltola 2016.
5. Esim. Murji & Solomos (toim.) 2005.
6. Phoenix 2005.
7. Esim. Tuori 2009.
8. Peltola 2014.
9. Ks. myös Connidis & McMullin 2002.
10. Ahmed 2014.
11. Gillis 1996.
12. Ribbens McCarthy 2012.
13. Ks. Wilson ym. 2012; Smart 2007; Forsberg 2003a.
14. Aapola 1999.
15. Turtiainen ym. 2007; Lahelma & Gordon 2008; Gillies ym. 2001.
16. Ribbens McCarthy ym. 2000.
17. Esim. Harrikari 2008.
18. Peltola ym. 2016.
19. Connidis & McMullin 2002.
20. Peltola ym. 2017.
21. Peltola 2014; vrt. myös Ahmed 2014, 217.
22. Rastas 2004.

23. Vrt. myös Rastas 2004.
24. Esim. Vincent ym. 2012.
25. hooks 1990, 41–49.
26. Ks. myös Rastas 2004.
27. Smart 2007, 137–138; Hämäläinen ym. 2014.
28. Esim. Heyl 2001.